

Oláh János

HM Védelemgazdasági Főosztály

Földi László

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

foldi.laszlo@zmne.hu

AKTUÁLIS KÖRNYEZETVÉDELMI FELADATOK A HONVÉDELMI ÁGAZATBAN

Absztrakt

A környezetvédelemnek napjainkban nagyon fontos szerepe van. Egyáltalán nem mindegy, hogy milyen tiszta, egészséges környezetben, természeti körülmények között élünk, dolgozunk.

A honvédelmi ágazatban a környezetvédelem, természetvédelem előírásai beépültek a mindennapi tevékenység rendszerébe. A Honvédelmi minisztérium és a Magyar Honvédség arra törekszik, hogy a honvédelemmel összefüggő feladatok végrehajtása során a környezet védelmére is figyelmet fordítson.

Célunk, hogy röviden bemutassuk az EU, NATO és hazai környezetvédelmi jogszabályokból fakadó feladataink végrehajtását, a katonai és más tevékenységek végrehajtása során a környezetterhelés csökkentésére, a természeti értékeink megőrzésére tett erőfeszítéseinket.

The protection of the environment plays an important role in our everyday life. It does matter, how clean and healthy is our living and working environment.

Regulations for the protection of nature and the environment in the defense area are already built-in to the general activities. The Ministry of Defense and the Hungarian Defense Forces put great efforts to consider the environmental protection during their defense related activities.

Our aim was to describe shortly the related responsibilities emanating from EU, NATO and domestic legal regulatory sources aiming the avoidance of environmental stress, and conservation of our natural resources and values.

Kulcsszavak: *Környezetvédelem, honvédelem, honvédség, természetvédelem, tájvédelem ~ Environment, protection, defense, armed forces, protection of nature, landscape.*

Bevezetés

Néhány évtizeddel ezelőtt a környezetvédelem még csak a fanatikus békepárti csoportosulások jelszavai között szereplő, megmosolyogtató törekvésnek számított, az emberek nem tulajdonítottak különösebb fontosságot a levegő, a víz, a talaj minősége megőrzésének, majdnem mindenki azt gondolta, hogy a természet erői kimeríthetetlenek, és az öntisztulási mechanizmusok maguktól megoldják a kibocsájtott szennyezők ártalmatlanítását, lebontását.

Ma már tudjuk, hogy a környezetünk elemeinek terhelése az emberi eredetű kibocsátásokból olyan szintet ért el, amelynél a természet védekező, öntisztító folyamatai már eredménytelenek, a hatások globális folyamatokat indítottak el a légkörben, az óceánokban, és ezeknek a nemkívánatos következményei, mint a klímaváltozás, az ózonlyuk, a savas esők vagy a szmog egyelőre megfékezhetetlennek tűnnek még széles körű nemzetközi összefogással is.

A meglévő természeti értékeink védelme, az emberi termelési fogyasztási és egyéb folyamatok során fellépő környezetterhelés minimalizálása mindannyiunk jól felfogott, közös érdeke kell, hogy legyen. Ez alól pedig nem lehet kivétel egyetlen terület sem, így a védelmi szféra feladatait, tevékenységeit is össze kell hangolni a vonatkozó hazai és nemzetközi törekvésekkel, szabályozókkal.

A környezetvédelmi jogi szabályozás helyzete és a védelmi szféra

Az EU, NATO és nemzeti környezetvédelmi előírások alapján szabályozott a környezetvédelmi tevékenység végrehajtása a honvédelmi ágazatban.

A Magyar Honvédségben 2005. szeptember 01-től került bevezetésre „A NATO által vezetett hadműveletek és gyakorlatok környezetvédelmi előírásai” című NATO STANAG 7141 szabvány a 9/2005. számú HM HVKF I. helyettesének intézkedése alapján.

Ennek a megállapodásnak a célja, hogy meghatározza a NATO környezetvédelmi doktrínáját a NATO vezette hadműveletek és gyakorlatok esetén és útmutatást adjon a környezetvédelmi tervezéshez minden katonai tevékenységnél. Mellékletei tartalmazzák a környezetvédelmi tervezési irányelveket, a környezeti kockázat kezelés elveit, a parancsnokok környezetvédelmi felelősségét és a környezetvédelmi oktatás céljait.

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. LIII. törvény, a kapcsolódó szakmai törvények és a végrehajtásukra kiadott több száz jogszabály – néhány kivételtől eltekintve - vonatkozik a honvédelmi ágazatra.

A környezetvédelmi törvény hatálybalépése óta kettő belső szabályozást adott ki a Honvédelmi Minisztérium. Az egyik a veszélyes hulladékokkal kapcsolatos egyes feladatok végrehajtásáról szóló 71/1997. (HK. 24.) HM utasítás, a másik az MH környezetvédelmi megbízottainak alkalmazási és képzési feltételeiről szóló 24/1997. (XI. 23.) HM rendelet.

Környezetvédelem a katonai szervezeteknél

Hazánkban és a Magyar Honvédségben is a környezetvédelem sokáig nem tartozott a kiemelt területek közé. Az 1990-es évek elejéig a katonai objektumok egyfajta zártágot élveztek a civil hatóságok, szervezetek előtt. Ez a szemlélet azonban jelentősen megváltozott 1995-től, az új környezetvédelmi törvény hatályba lépésétől. A környezetvédelem területén is érvényesül a civil kontroll, a külső hatóságok gyakorlatilag bármikor ellenőrizhetik katonai szervezeteinket.

A NATO-hoz, illetve az Európai Unióhoz való csatlakozásunk felgyorsították a folyamatokat, egyértelműen szükségessé vált számunkra is a környezetvédelmi gondolkodásmód megváltoztatása.

A környezet védelme magában foglalja a környezeti elemek védelmét és az ezeket veszélyeztető tényezők elleni védelmet. A környezetvédelmi feladatok nem önmagukért való feladatok, azokat be kell építeni a napi életbe, a javítások, karbantartások folyamatába, a gyakorlatok tervezésébe, a beszerzés, az ellátás és kiszolgálás rendszerébe.

A környezetvédelmi feladatok, előírások részletesen szerepelnek belső alapszabályzóinkban is. Például ilyen a Szolgálati Szabályzat, ahol több fejezetben is található környezetvédelmi követelményeket, vagy az egységes lövészeti szakutasításunkat is, ahol a feladatok között megjelenik, hogy a lögyakorlatokra környezetvédelmi felelőst kell kijelölni.

A környezetvédelem legfontosabb alapelve a megelőzés, amelynek meg kell jelennie a katonai feladatok tervezése, előkészítése során is. A külső hatóságok, civil szervezetek figyelő szemei előtt, a sajtó nyilvánossága mellett nem engedhetjük meg, hogy a környezetünk, természetünk védelmére ne figyeljünk oda.

A katonai szervezetek parancsnokai, mint egyszemélyi felelősök feladatai között megjelenik a környezetvédelem is. A parancsnok pozitív környezetvédelmi szemlélete nélkül nincs hatékony környezetvédelem. A szakmai feladatok végrehajtására 1997-től rendszeresítésre került beosztás a környezetvédelmi tiszt, aki szakmai javaslataival segíti a parancsnok munkáját a jogszabályokban előírt feladatok teljesítése érdekében.

Manapság elmondható, hogy minden nagyobb katonai szervezetünkénél, ahol a környezetvédelmi feladatok koncentráltan megjelennek, van környezetvédelmi tiszt, a kisebb szervezeteknél pedig megbízottak működnek.

Az utóbbi időszakban a különböző NATO és egyéb beruházásoknál kiemelt figyelmet kapott a környezetvédelem, a veszélyes anyagok tárolása, a keletkező veszélyes hulladékok kezelése, az előírások szerinti hulladékgazdálkodási rendszer kiépítése.

A katonai feladatok, köztük a terepen végrehajtásra kerülő gyakorlatok velejárója a környezet, természet használata. A feladatunk az, hogy megtaláljuk az optimális egyensúlyt a védelmi és a környezetvédelmi feladatok között. Ezt megtehetjük úgy, hogy a környezeti előírásokat beépítjük a kiképzési, felkészítési folyamatba, oktatást tartunk, a környezeti kockázatokat, károkat minimálisra csökkentjük. A gyakorlaton szerzett tapasztalatokat felhasználjuk a következő gyakorlat tervezésénél.

A környezetvédelem szervezeti rendszere

A honvédelmi ágazatban a környezetvédelem feladatainak irányítása és végrehajtása az alábbi szakmai szinteken valósul meg.

A HM Infrastrukturális Ügynökség felsőszintű szakmai irányítóként végzi az ágazatra háruló jogszabályokban meghatározott környezetvédelmi feladatokat, képviseli a tárcát nemzetközi, NATO munkacsoportokban, felügyeli a katonai szervezetek szakmai tevékenységét. További feladata a Nemzeti Környezetvédelmi Program második ütemében a minisztériumot érintő alprogramok elemeinek bevezetése és működtetése. Ezen feladatok szakmai végrehajtását a környezetvédelmi osztálya végzi.

Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság középírányítói szinten végzi az alárendelt szervezetek környezetvédelmi tevékenységének tervezését, szervezését, irányítását, ellenőrzését. Továbbá végzi a fogyasztói logisztika végrehajtásával összefüggő szakmai feladatokat. Ezen szakmai munkát a parancsnokság állományában 3 fő környezetvédelmi főtitst végzi.

Katonai szervezetek (dandár, ezred) végrehajtói szinten végzik a jogszabályokban, belső intézkedésekben meghatározott környezetvédelmi feladatok gyakorlati megvalósítását. Általában elmondható, hogy minden nagyobb szervezetnél főállású környezetvédelmi tiszt került rendszeresítésre.

A Nemzeti Környezetvédelmi Program HM tematikus alprogramjai

A Nemzeti Környezetvédelmi Program második ütemében meghatározott alprogramokban a Honvédelmi Minisztérium finanszírozóként és együttműködőként is megjelenik.

A Honvédelmi Tematikus Akcióprogramoknál az alábbi fő célok kerültek megfogalmazásra:

- **Környezetegészségügy:** a HM vagyongazdálkodási területeken biológiai allergén koncentráció csökkentés parlagfű mentesítési program keretében. A zajhatások mérséklése a repülőterek, lő- és gyakorlóterek környezetében a lakossági panaszbejelentések minimalizálása érdekében.
- **Vizeink védelme és fenntartható használata:** a környezeti állapot folyamatos figyelése mellett a tartós környezetkárosodások megszüntetése.
- **Hulladékgazdálkodás:** a hulladékfajták keletkezésének csökkentése, a hulladék gyűjtés rendszerének korszerűsítése.
- **Környezetbiztonság és Éghajlatváltozás:** a szabályozott anyaggal működő eszközökkel történő tevékenység színvonalának emelése.
- **Biológiai sokféleség és tájvédelem:** a katonai használatban levő területeken a honvédelmi és természetvédelmi érdekek messzemenő összehangolása.
- **Környezettudatosság:** a katonai tevékenységekhez illeszkedő környezetvédelmi feladatok teljesítése a „környezetbarát” hadsereg megteremtése céljával.

A fenti akcióprogramok közül kiemelt fontosságúnak tartjuk a biológiai sokféleség és tájvédelem keretén belül már megvalósult és tervezett feladatokat. Ez nem jelent mást, mint a Magyar Honvédség lő- és gyakorlóterein a természetvédelmi, erdőgazdálkodási feladatokat, a Natura 2000 területeken a természeti értékek védelmét.

Natura 2000 és természetvédelem

Az Európai Unió által létrehozott Natura 2000 egy olyan összefüggő európai ökológiai hálózat, amely a közösségi jelentőségű természetes élőhely típusok, vadon élő állat- és növényfajok védelmén keresztül biztosítja a biológiai sokféleség megőrzését és hozzájárul kedvező természetvédelmi helyzetük fenntartásához, illetve helyreállításához. A csak hazánk területén előforduló élőhely típusok és fajok, az ún. "pannonikumok" esetében különösen nagy a felelősségünk abban, hogy a kijelölt területek megfelelő nagyságúak legyenek az adott élőhely típus, illetve faj országos állományának vonatkozásában. A Natura 2000 hálózat részben a védett természeti területek már meglévő hálózatára épül, de eddig még nem védett területek is részét képezik. A Natura 2000 hálózattal a rezervátumszerű védelem helyett a társadalmi, kulturális, gazdasági és természetvédelmi érdekek összehangolására alapozó megőrzés kerülhet előtérbe. A gazdálkodás bizonyos formái a területen továbbra is folytathatók, ha az összeegyeztethető a védelemmel.

A Natura 2000 Európai Unió Ökológiai Hálózat magyarországi uniós védelemre érdemes területei között érintve vannak a katonai lő- és gyakorlóterek is, ahol a természetvédelmi feladatokon belül fontos az erdőgazdálkodási tevékenység is.

A honvédelmi vagyonkezelésű területeken lévő erdőterületeket a HM alapítású erdőgazdaságok kezelik. A HM Veszprémi, a HM Budapesti és HM Kaszói Erdőgazdaság Zrt.-k használatában és kezelésében vannak a gyakorló- és lőterek erdőállományai. Feladatuk, hogy a területen szakszerűen megszervezzék, irányítsák és végezzék az erdő-, vad- és mezőgazdasági munkákat. Gondoskodniuk kell a meglévő erdőállományok és fásítások fenntartásáról, új erdők és fásítások létesítéséről.

Az erdőfelújítás a lőtér területeken természetes úton, magról történik. A gondos, kíméletes fakitermelés ellenére is szükséges az újulat kiegészítése, pótlása. A folyamatos emberi beavatkozással olyan erdők létrehozása a feladat, amely az adott természeti környezetben az ember igényeinek (elsődleges rendeltetésnek) leginkább megfelel.

A Natura 2000 kijelölésre tervezett területekhez kapcsolódóan a honvédelmi tárcának lehetősége van különböző pályázati források igénybe vételére, így például az Európai Unió által meghirdetett „LIFE+” pályázaton való részvételre, ahol a természetvédelmi (erdőgazdálkodási) szakkezelési feladatok finanszírozására nyílik lehetőség.

A LIFE+ általános célja, hogy hozzájáruljon a Közösség környezetpolitikájának és környezetvédelmi jogszabályainak végrehajtásához, korszerűsítéséhez és fejlesztéséhez.

A LIFE+ három elemből áll:

- „Természet és biodiverzitás”
- „Környezetvédelmi politika és irányítás”
- „Információ és kommunikáció”

A LIFE+ az Európai Unió környezet- és természetvédelmi célú pénzügyi eszköze, a hatodik közösségi környezetvédelmi cselekvési program célkitűzéseinek kidolgozásához és végrehajtásához nyújt segítséget.

A projektek célja a kijelölt Natura 2000 helyszínek vagy tervezett Natura 2000 területek irányításához kapcsolódó legjobb gyakorlatok, demonstrációs projektek finanszírozása. A támogatás 50-75% lehet, a védelemre tervezett fajok és élőhelyek EU direktívákban megjelölt védettségi helyzete függvényében. A projektek 50, illetve 25%-os önrész biztosítása nemzeti feladat.

A 2007. évben a Kelet-Bakony természetvédelmi szakkezelési feladatok finanszírozására - a LIFE+ természet és biodiverzitás pályázati kiírásának megfelelően - az Európai Bizottsághoz projekt javaslat került beadásra. A projektet a HM Infrastrukturális Ügynökség, a HM Veszprémi Erdőgazdaság Zrt., a Balatoni Nemzeti Park igazgatóság és az Aquaprofit kft. konzorcium adta be 75% támogatási arányt megcélözva. A HM VERGA Zrt. főfinanszírozóként szerepel a projektben.

A pályázati célok között szerepel többek között a meglévő élőhelyek és fajok megőrzése, a biodiverzitás fenntartása, a sztyeppék helyreállítása, a kerecsensólyom védelme, az illegális hulladéklerakók felszámolása, a tölgyesek megőrzése.

A LIFE+ pénzügyi eszköz további felhasználása, a HM Budapesti és HM Kaszó Erdőgazdaság Zrt.-k bevonásával folytatódhat, a HM vagyonkezelésű területek természetvédelmi szempontú állapot javítását célzó projektek megvalósításával.

ÖSSZEGZÉS

A környezetvédelmi és természetvédelmi feladatok jogszabályokban előírtak szerinti megvalósítása a HM és MH szervezeteinél, a HM alapítású gazdasági társaságoknál fontos feladat. Környezetünk megóvásával, a természeti értékeink megőrzésével, a meglévő állapotok fenntartásával, szükség szerinti javításával összefüggő feladatok beépítésre kerültek a különböző tervekbe, programokba. A környezetvédelmi-természetvédelmi feladatokhoz

szükséges pénzügyi források – a rendelkezésre álló költségvetési keretek miatt – korlátozottak. Ezért fontos és szükséges a környezetvédelmi jellegű pályázati lehetőségek igénybevétele, amelyek felhasználásával javíthatjuk környezeti állapotunkat.

Felhasznált irodalom

- Honvédelem és természetvédelem a Keleti-Bakonyban, a HM Infrastrukturális Ügynökség kiadványa, 2008.
- MH Környezetvédelmi Konferencia 2006., a MH ÖLTP konferencia kiadványa 2006.
- A Környezetvédelmi Célú Pénzügyi Eszközzel szülő Európai Parlament és a Tanács 614/2007 EK rendelete.
- A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. Törvény.
- Az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. Törvény.
- Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) kormányrendelet.
- MH környezetvédelmi megbízottainak alkalmazási és képzési feltételeiről szóló 24/1997. (XI. 23.) HM rendelet.
- NATO STANAG 7141: A NATO által vezetett hadműveletek és gyakorlatok környezetvédelmi előírásai.